

WOORD VOORAF

Steph Feremans 3

AN RYDANT

NIEUWE DIRECTEUR VAN HET AMVB 5

IN MEMORIAM

HUGO REINHARD

Frank Vanhaecke 6

EXPO

EEN REIS IN DE TIJD: ZIE EN KEN BRUSSEL

EEN REMAKE VAN ALFONS DRAELANTS' TENTOONSTELLING UIT 1991
Frank Vanhaecke 19

BEESTIG!

ERFGOEDDAG IN HET AMVB
Christopher De Keyser 53

HET KONINKLIJK GROOT-BROEDERSCHAP VAN SINT-GUIDO

Jan Delcour 59

LITERAIRE ODE DOOR W. H. AUDEN AAN BRUSSEL

D. Christiaens 67

ARCHIEFAANWINSTEN VOORJAAR 2023

Christopher De Keyser 73

HET WERM WOETER

BRUSSELS HORECA ERFGOED
Mars Moriau 79

TE FILM

BRUSSEL EN VLAANDEREN: EEN VERHAAL VAN MIGRANTEN

EEN DOCUMENTAIRE VAN PETER VERLINDEN
Frank Vanhaecke 93

arduin

32

Jaarboek 17
juni 2023

AMVB
ARCHIEF EN MUSEUM
VOOR HET VLAAMS
LEVEN TE BRUSSEL

WOORD VOORAF

Duurbare Lezer,

In tijden van fake news en angst voor artificiële intelligentie is onze *Arduin* wellicht een welkom en duurzamer leesvoer dan wat ex-absurdo op sociale media de ronde doet. Wij danken u alvast voor uw leesgierigheid!

Misschien is dit mijn laatste woord vooraf: op 1 september start de nieuw aangeworven directeur An Rydant, meer over haar op de volgende pagina. Mijn triënnium loopt immers ten einde. Zelf kan ik nu al tevreden terugblikken daarop: ondanks de Covid-19 pandemie hebben we twee keer een succesvolle tentoonstelling over 200 jaar Nederlandstalig onderwijs in Brussel mogen beleven. We hebben een beleidsplan voor de volgende vijf jaar geschreven en dat is intussen goedgekeurd door het departement Cultuur, Jeugd en Media van de Vlaamse overheid. Met inbegrip van de noodzaak aan rebranding overigens, dus bij deze alvast een warme oproep naar uw creatieve ingeving! Er werd intern een quarantainelokaal en extra werkruimte gecreëerd, en, als klap op een vuurpijl omzeggens, installeren we in augustus en september nieuwe mobiele rekken zodat we de beschikbare archief ruimte in het werkdepot met 58% uitbreiden! Dit laatste zorgt er gelijk voor dat we ook na afloop van het meerjarenplan op de Arduinkaai kunnen blijven. Het AMVB kan de toekomst hoopvol tegemoet zien.

In deze aflevering moeten we helaas ook even stil staan bij het verdwijnen van twee boegbeelden van het Vlaamse leven in Brussel. Een eerste is Vic Anciaux. Over hem verschenen in de media reeds vele in memoria, daar kunnen we weinig aan toevoegen. Maar het mag wel geweten zijn dat Vic ook het AMVB een warm, nee, zeer warm hart toedroeg. Zonder zijn dikwijls discrete steun zou dit huis er nooit geweest zijn.

Een tweede boegbeeld dat wegviel is Hugo Reinhard, 18 jaar lang voorzitter van het AMVB, van 1980 tot 1998. Ook zijn bijdrage aan dit huis was van groot belang. Zijn heengaan kreeg elders weinig weerklank, maar wij staan in onze kolommen wel iets langer stil bij zijn afscheid.

ARDUIN 32

Het verleden doen herleven, dat is wat archieven meestal in stilte doen. Wij hebben het eens anders aangepakt, letterlijk, met de tentoonstelling van en over Alfons Draelants, in zijn dagen een notoire figuur van de Vlaams-Brusselse scène. Hierover een fraai geïllustreerde terugblik door Frank Vanhaecke.

De aanwinsten van het voorbije semester gaven dan weer aanleiding tot twee extra artikels: één over de uitvinding van het warme water en één met twee vertaalde gedichten van de Engelse dichter W.H. Auden. Daarbij wil ik wel vermelden dat de auteurs' stelling dat hij de belangrijkste Engelstalige dichter van de twintigste eeuw was, voor zijn rekening blijft. Ik deel die mening niet, maar dat hoeft ook niet: onze kolommen klinken liever meerstemmig dan unisono.

Deze aflevering lijkt wel helemaal een achteruitkijkspiegel: onze archivaris Christopher De Keyser laat een beestige erfgoeddag 2023 weerspiegelen. Daaraan gekoppeld: het verhaal van een Anderlechts Broederschap waarin zusters bijzonder welkom waren. Het gaat verder terug in de tijd dan de chronologische grenzen van het AMVB maar er is ook een kapittel uit de jaren vijftig mee gemoeid, en zeker lezenswaard.

Tot slot onze rubriek boekbespreking waarin Frank Vanhaecke helemaal out of the box een film bespreekt! Een docu van Peter Verlinden, voormalig VRT journalist, over de Vlaamse migratie naar Brussel. Die geschiedenis is ook terug te vinden in onze archieven, en daarmee is deze cirkel weer helemaal rond en dit voorwoord uitgeschreven.

Ik wens jullie veel leesgenot, en graag tot ziens,

Steph Feremans
Directeur AMVB

AN RYDANT

NIEUWE DIRECTEUR VAN HET AMVB

An Rydant start op 1 september 2023 als directeur van het AMVB. Zij zal tot het einde van dit jaar de leiding delen met de huidige directeur Steph Feremans, die in 2024 met pensioen gaat.

Rydant studeerde hedendaagse geschiedenis aan de VUB en was er nog een tijd werkzaam als doctorandus in het team van Els Witte. Ze woonde ook meer dan 20 jaar in Brussel en ontwikkelde een echte band met de stad. 'Ik heb de kans om voor het AMVB te werken met beide handen gegrepen, aangezien ik al mijn passies hierin kwijt kan en met een team kan werken dat net als ik gebeten is door het onderzoek naar de geschiedenis van en in de stad Brussel.'

An was tijdens haar carrière voornamelijk werkzaam in de media- en cultuursector, waarbij ze o.m. de leiding had over Kinopolis Film Distribution en de fictie-afdeling van DPG-Media.

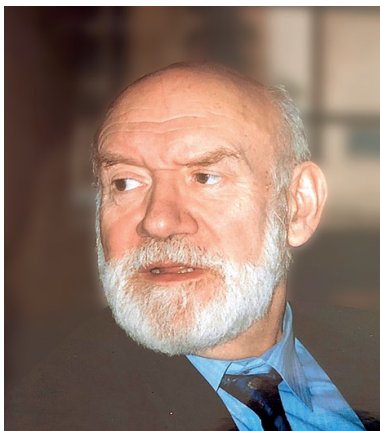
Ze wil haar communicatieskills inzetten om het AMVB dichter bij de bevolking en geïnteresseerden te brengen. Ze vindt dat 'een archief geen gesloten instelling mag zijn. We hopen met onze initiatieven dan ook Brusselaars, ex-Brusselaars en inwoners van de Rand de komende jaren steeds meer te interesseren en te betrekken bij de werking van het AMVB.'

An Rydant komt over van Archiefpunt, dat diensten verleent aan houders en instellingen van privaatrechtelijke archieven. Ze rondt er de verzelfstandiging af en coördineert de evolutie naar een klantgerichte en duurzame organisatie. 'An's opleiding als historica en haar link met Brussel in combinatie met haar leidinggevende capaciteiten maken haar de ideale kandidate om Steph op te volgen. We kijken dan ook heel erg uit naar haar komst', aldus Erwin Eysackers, voorzitter van de Raad van Bestuur.

VOOR MEER INFORMATIE KAN U TERECHT BIJ
ERWIN EYSACKERS – VOORZITTER VAN HET BESTUURSORGAAN VAN HET AMVB
ERWIN.EYSACKERS@AMVB.BE
AN RYDANT – AN.RYDANT@TELENET.BE

IN MEMORIAM

HUGO REINHARD

Hugo Reinhard, 1991

We vernamen het overlijden van Hugo Reinhard. Het AMVB team be-tuigt bij deze zijn diepste medele-ven aan zijn naasten en uitgebreide vriendenkring.

Hugo Reinhard was na Walther Joye de tweede voorzitter van het AMVB, van 1980 tot 1998. Hij kan dus gezien worden als de man die ons archief mee vorm gaf.

FRANK VANHAECKE

In navolging van zijn overgrootvader Frans Reinhard (1850 – 1921) en zijn grootvader Karel Reinhard (1882-1930) zette ook Hugo Reinhard (1929 – 2023) zijn hele leven in voor de Vlaamse Beweging in Brussel. Hij deed dit naar eigen zeggen als een ‘morele plicht ten aanzien van zijn (over)grootvader’.

In tegenstelling tot vele andere namen uit de Vlaamse Beweging in Brussel, was de familie Reinhard geen immigrantenfamilie, Frans Reinhard was een ge-boren Brusselaar.

Maar Hugo Reinhard, hoe groot zijn bewondering voor zijn (over)grootvader ook was, voerde een andere Vlaamse strijd dan de vooroorlogse. Was Frans Reinhard nog een ambtenaar met politieke ambities (Vlaamsche Volkspartij) en grootvader Karel een activist, Hugo Reinhard bewoog zich weg van de politiek. In de jaren 1950-1960 dreigde de Vlaamse Beweging trouwens verbrand te worden door de radicalisering van drukkingsgroepen als de VMO en later ook het TAK.

Eerste Vlaamse feestdag op de Brusselse Grote Markt in 1980 [foto familie Reinhard]

Aanvankelijk schijnt de politiek hem een mogelijke piste. Hij wordt zelfs gevraagd om onafhankelijke minister te worden in de voorlopige regering van Paul Van den Boeynants, maar weigert.

Hij komt tot het besluit dat de politiek niet de juiste weg is voor een consolidering van de Vlaamse aanwezigheid in Brussel. De initiatieven die hij in zijn verdere leven hiervoor neemt zijn apolitiek, neutraal en cultureel.

Vlaamse ondernemer

Zoals wel meerdere geëngageerde Vlamingen in Brussel na de Tweede Wereldoorlog was Hugo Reinhard een zelfstandige ondernemer. Hij had een eigen bedrijf van verlichtingstoestellen (1952), aanvankelijk in Schaarbeek en later in Malderen.

Vanaf de jaren 1960 is hij naast zijn ondernemerschap ook actief in de Vlaamse Beweging, hij neemt deel aan de Marsen op Brussel en aan manifestaties in de Brusselse randgemeenten. Tevens wordt hij in 1967 voorzitter van het Aktiekomitee Vlaams-Brabant en organiseert later de Dag van Vlaams-Brabant waar de oprichting van een autonome provincie Vlaams-Brabant wordt geëist.

Opening van de tentoonstelling over Volkskunstgroep De Garve in het AMVB, v.l.n.r. Tilly Marievoet, Hugo Reinhard, Heman Van Nuffel, 1983

Een torenhoge politieke verdienste voor de Vlaamse Beweging in Brussel is het organiseren van de Vlaamse feestdag op de Brusselse Grote Markt, voor de eerste maal in 1980. Hugo Reinhard levert hier de formidabele prestatie om namens het Guldensporenkomitee en de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap in het overwegend anti-Vlaamse Brussel de Guldensporenviering op de Grote Markt van de hoofdstad te krijgen.

Maar zoals gezegd ligt het zwaartepunt van Hugo Reinhard's gedrevenheid voor de Vlaamse Beweging in Brussel niet in de politiek, maar in het domein van de cultuur met een focus op de Vlaamse tradities en erfgoed in Brussel. In 1974 is hij actief als beheerder van de Vlaamse Club voor Kunsten, Wetenschappen en Letteren, hij wordt algemeen voorzitter van het Karel Bulsfonds, is lid van het Guldensporenkomitee Brussel en van de werkgroep Culturele Uitstraling van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie (NCC) (alle tot 1988). Later wordt hij ook medestichter en beheerder van Ons Brussel (maandblad van Vlaamse Club) en beheerder van het Vlaams Onderwijscentrum Brussel, van het Valeer de Donckerfonds en van de Vlaamse Toeristenbond – Vlaamse Automobilistenbond en zetelt hij als deskundige in tal van werkgroepen.

Opening van de AMVB-tentoonstelling over Karel Buls in de KVS, 4 december 1981

AMVB

Maar de belangrijkste vereniging waarin hij actief was, was het Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel, opgericht in 1977, waarvan hij in 1978 werkend lid en ondervoorzitter werd.

De verruiming van het AMVB werd een hoofdaspiratie. En daar rusteloosheid een van zijn voornaamste eigenschappen was, ging hij overal te lande op zoek naar oude boeken, geschriften, affiches, documenten en voorwerpen omtrent Brussel om zodoende het archief aan te vullen.

Zelf schonk hij een groot gedeelte van zijn persoonlijk archief en van zijn boekencollectie aan het AMVB, evenals heel wat archiefstukken van de familie Reinhard.

Zijn streefdoel voor het AMVB was dat van een open huis. Hij was een actief voorstander van tentoonstellingen en andere evenementen in het archief. Het doel was een ontmoetingsplaats te creëren voor iedereen die op een of andere manier bij het Vlaamse Brussel betrokken was.

Als een zeer gecultiveerd man van de wereld bewoog hij zich daarenboven in vele middens en had hij vele relaties. Dit kwam het AMVB meermaals ten goede,

zowel op het vlak van de publiekswerking als op het vlak van de subsidiëring. Zijn dynamiek en visie hebben jarenlang de ontwikkeling van het AMVB in zeer grote mate bepaald en gestalte gegeven.

Een tweede vereniging waar de Vlaamse cultuur op de sokkel werd gezet was PALEIS vzw (1985), één van de vele vzw's die in het overwegend Franstalige Paleis voor Schone Kunsten gevestigd waren en waarvan Hugo Reinhard beheerder en ondervoorzitter werd. Als een soort aanvulling van het archief- en museumproject van het AMVB, had PALEIS vzw als doel de Vlaamse literatuur, toneel en poëzie in Brussel te promoten. PALEIS vzw was met talloze evenementen en publicaties actief tot 2001 wanneer de vereniging werd opgenomen in de multidisciplinaire werking van Bozar.

Met dezelfde gedreven bekommernis om het Vlaamse culturele erfgoed te bewaren en in de verf te zetten opent Hugo Reinhard in 1979 daarenboven ook de boekhandel Het Steen in de Steenstraat tegenover de Ancienne Belgique. Het is het eerste Nederlandstalige antiquariaat in Brussel, beheerd door zijn dochter Ingrid. Het Steen blijft bestaan tot 1990.

Van de Nord no de Midi

Zijn vakkennis van het erfgoed en de geschiedenis van de Vlaamse aanwezigheid in Brussel en verder ook zijn enorm archief, leiden bijna automatisch naar een eigen boek.

In 2003 geeft hij *Van de Nord no de Midi* uit (AMVB), dat de geschiedenis van een 70-tal straten op de noord-zuidas behandelt en een belangrijk boek wordt voor de beeldvorming en kennis over Brussel in Vlaanderen.

Het boek kent een vervolg in 2006 met *Brussel, tussen poorten en wallen*. Hierin behandelt de intussen 77-jarige Hugo Reinhard de geschiedenis van 155 straten in de hele Vijfhoek. Zijn werkwijze is anders dan de klassieke geschiedenisboeken. Elke straat wordt met verschillende illustraties voorgesteld, tekeningen, archieffoto's, oude advertenties en 'voor en na'-foto's – gemaakt in samenwerking met echtgenote Marie-Madeleine Lehouck en zoon Paul – tonen de evolutie die Brussel door de eeuwen heeft gemaakt.

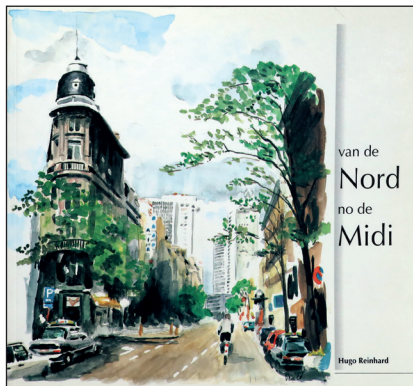
Door de illustraties en de vele kaderstukken lijkt het boek meer op een encyclopedie die je moet doorbladeren en niet in één ruk kan uitlezen. De geschiedenis van de straten wordt beschreven, maar ook die van de huizen in die straten. Aan de hand van anekdotes en teksten die dichters en schrijvers aan onze hoofdstad wijdden kom je meer te weten over de bouwstijl, wie er heeft gewoond, waarvoor het pand werd gebruikt.

Opvallend is dat hij daarvoor vrijwel enkel put uit het familiearchief van de 5 generaties Reinhard in Brussel. In deze publicaties komt niet alleen de Vlaamse ondertoon in de geschiedenis van Brussel naar boven, zij tonen tevens het onwaarschijnlijke en vaak absurde breken en bouwen dat het naoorlogse Brussel heeft moeten ondergaan.

Hugo Reinhard wordt herinnerd als een overtuig(en)d, voornaam, hoffelijk en als dusdanig door iedereen gewaardeerd persoon. Uit alle teksten en gesprekken komt de figuur van een begeester(en)de man naar voor, begenadigd met een enorm doorzettingsvermogen.¹

We mogen hem zeer dankbaar zijn dat hij deze geestdrift in het AMVB heeft gezaaid. Zijn attitude is heel erg de onze geworden.

Dank u, mijnheer Reinhard.

¹ Deze biografische schets van Hugo Reinhard komt voort uit het aangename interview met zonen Rudi en Marc Reinhard.

Verder: Nico Wouters, 'Hugo Reinhard', NEVB online; Gijs Garré, 'Dank u, mijnheer Reinhard', in *Tijdingen*, AMVB, juni 1999, p. 4; Jimmy Koppen, 'Het AMVB in historisch perspectief' in *Arduin 1*, 2007, p. 8 ev;

Interviews in: TIM SCHOONJANS, 'Hugo Reinhard schrijft nieuw boek over de Vijfhoek', in *Bruzz*, 5 april 2006, <https://www.bruzz.be/samenleving/hugo-reinhard-schrijft-nieuw-boek-over-de-vijfhoek-2006-04-05>; [VAK], 'Brussel gaat de goede weg op' in *Nieuwsblad*, 14 november 2003, https://www.nieuwsblad.be/cnt/nbra14112003_039; LUDO MORTELMANS, 'Het élan van de vechter. interview Hugo Reinhard', *Uit-Magazine*, november 2001, p. 116; VALÉRY DROEVEN, 'Ik houd van de variatie in deze stad. Hugo Reinhard schrijft tweede boek over straten in Brussel', *Het Nieuwsblad*, 18 februari 2006, p. 24-25

Hiernavolgend een reeks affiches van de 11 juli vieringen op de Grote Markt te Brussel, uit de afficheverzameling van het AMVB, met als eerste affiche die van 1980.

Vanaf 1982 verandert het formaat van de affiches definitief, de vormgeving versoepelt tot midden de jaren 1990, tot ze helemaal vrolijk wordt in deze eeuw.

Zo ook het evenement zelf. Wat eerst De Gulden Sporen Viering heet, wordt daarna nogal stijfjes het Feest van de Vlaamse Gemeenschap om tenslotte als een vuurwerk losbandig te worden met de Gulden Ontsporing. Een interessant tijdsbeeld is ook de evenements- en muziekbezetting.

GULDEN SPOREN VIERING

11 JULI BRUSSEL GROTE MARKT

16 uur muziek en animatie

**20 uur totaal spektakel
muziek dans vendel drum**

**met medewerking van het groot
koperensemble van THEO MERTENS
en LOUIS NEEFS**

In samenwerking met de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap.

Auspicijn van het Staatssecretariaat voor de Nederlandse Gemeenschap en van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie

Verantwoordelijke uitgever: Rijkx-Petters, Bijstandstraat 1 - 1000 Brussel

VII van zegel K.B. 8.207 art. 18.2

Affiche Guldensporenviering 1980, eerste Vlaamse feestdag op de Grote Markt te Brussel [AMVB CO 007684]

GULDEN SPOREN VIERING

11 JULI BRUSSEL

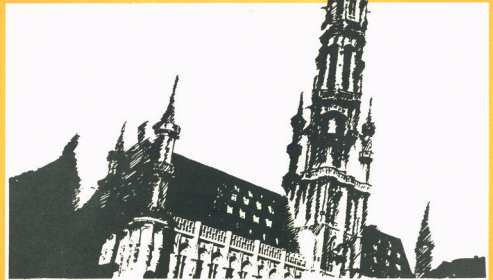
**GROTE MARKT
20 UUR**

Met medewerking van de Bob Boonsingers,
de Vendeliersgilde Don Bosco Woluwe
en vele Brusselse koren.

Bindteksten : Gijs van Rhode
Regie : Joris Tanghe

In samenwerking met de Vlaamse Raad.
Aanvullend van het Vlaamse Cultuurbeleid. In Vlaanderen ondersteund door de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie.
www.vlaamse-raad.be - P.O. Box, Dode Doornmarkt 66a - 1000 Brussel

GULDEN SPOREN VIERING

10 JULI BRUSSEL

GROTE MARKT 20 uur

Met medewerking van Jef Elbers, Kabaretgroep Komma,
Stampen en Dagen, Kunstgroep Alkuone,
Brassband St. Cecilia en vele Brusselse koren.

teksten : Gijs van Rhode • regie : Herman Slagmulder
programmatie : ANZ

In samenwerking met de Vlaamse Raad.
Aanvullend van het Ministerie van Cultuur en van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie.
www.vlaamse-raad.be - P.O. Box, Dode Doornmarkt 66a - 1000 Brussel

Gulden Sporen Viering, 1981 [AMVB CO 007678] 1982 [AMVB CO 003246]

GULDEN SPOREN VIERING

11 JULI BRUSSEL
GROTE MARKT 20 uur

Met de medewerking van Theo Mertens, Bob Boonsingers, Herman Elegast, Gertie Christoffels, Kreato, Shaida, Herman Bogaert, Molenkorps, vendeliers Don Bosco, Rozette Lenaers, Jan Coeck,...

Voorprogramma vanaf 19 uur met Brass Band Midden-Brabant.
regie: Herman Slagmulder.

Ausgaben van de Vlaamse Regering, Vlaamse Staat, Ministers van de Vlaamse Gemeenschap, Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie.
Voorwoordelijke uitgever: Rigo Posten, Rijkskassiersstraat 45, 1000 Brussel. Vijf van omgaf. K.B. 9.3.1927, art. 192.7

1989 [AMVB CO 004326]

FEEST VLAAMSE GEMEENSCHAP 1992

GULDENSPORENVIERING

11 JULI GROTE MARKT BRUSSEL
vanaf 19 uur

Feest van de Vlaamse Gemeenschap, 1992
[AMVB CO 004328]

F E E S T VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

Onder auspiciën van
de VLAAMSE RAAD

Met de steun van
de VLAAMSE GEMEENSCHAP, dienst Volksontwikkeling
de VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE BRUSSEL
de STAD BRUSSEL

Een initiatief van
het GULDENSPORENKOMITEE BRUSSEL

GULDENSPORENVIERING
BRUSSEL, 11 JULI 1995
GROTE MARKT - VANAF 19 UUR

INFO : 02 / 772 71 79

Illustratie: J. Breyne, 1978. Brussel. Deel van de collectie van de Stadsbibliotheek van Brussel, 1978. Foto: J. Breyne, 1978. Brussel. Deel van de collectie van de Stadsbibliotheek van Brussel, 1978.

RIT'M & BRUSSEL

OP DE GROTE MARKT

18.30 De Gulden Ontsporing
*met wat: Circus Ronaldo
en Strange Fruit*

20.30 Zomerfolk
met Fluxus en Ambrozyjn

21.00 Rit'm & Brussel
*met Het Brussels Jeuglorkest,
Juliaan Wilmots, Joris Van den Hauwe,
Michel Biseoglia, Philippe Robrecht,
Jo Lemaire, Fay Lovski
en Paul Michiels*

23.00 Klank- en lichtspel

11 JULI IN BRUSSEL

Brussel
Brussel

Knack

Deze Week in Brussel

Feest van de Vlaamse Gemaenschap, 1995
[AMVB CO 003474]

De Gulden Ontsporing, 1998
[AMVB CO 004724]

Feest van de Vlaamse Gemeenschap

De Gulden Ontsporing

BRUSSEL 11 JULI

Muziek-Woord Straattheater

Muntplein
AB
9
5
4
3
2
1
6
7
8
10
Grote Markt

Van 12 tot 24 uur gratis op 10 locaties in de binnenstad:

1. Bibliotheek (Muntplein)
2. Agoraplein
3. Boterstraat
4. Falstaff Le Gourmand
5. El Metteko
6. Image Notre Dame
7. Café de BXL
8. Planete Chocolat
9. Ancienne Belgique
10. Grote Markt

De Gulden Ontsporing, 2001
[AMVB CO 007725]

Anna Cambier
Belle Peere
Buzemeri
Eddy Belders
Jean Bosco Sabini & Fred Coop
De Geyssere
Zwarte
Lieve & Willem
Milk Inc
Olla Vogels & Dierckx
Rocco Guarnotta
Wim Mervin

Will Tura
Boudewijn de Groot
Tom Robinson
Raymond van het Groenewoud

Presentatie: Huis Olympe en Anstalt van Nieuwewerthogen
Orkest: Symphonix Factory of Le Patrick De Smet

DE gulden ONTSPORING

Brussel 11 juli 2002

Slotfeest Grote Markt Brussel
muziek | woord | straattheater
van 12 tot 24 uur overal in de binnenstad
GRATIS

LAANDEREN FEEST!
11 juli

Bestel de programmapakket
Tel 0800-13700
www.deguldenontsporing.be

2002 [AMVB CO 005287]

EXPO

EEN REIS IN DE TIJD: ZIE EN KEN BRUSSEL

EEN REMAKE VAN ALFONS DRAELANTS'
TENTOONSTELLING UIT 1991

Van 3 april tot 30 juni 2023 kon u in het AMVB een tentoonstelling bekijken met schilderijen van Alfons Draelants (Kersbeek-Miskom, 1906 – Ukkel, 1997). Deze professionele decoratieschilder was tevens ook een zeer fervent kunstschilder met een bijzondere aandacht voor het Brusselse stadslandschap.

FRANK VANHAECKE

Vanuit zijn beroep was Alfons Draelants o.a. lid en voorzitter van het Nationaal Middenstandsvbond, medestichter en voorzitter van het Verbond der Vrije Meesterschilders, lid van de Vlaamse Club te Brussel en tevens lid van de Werkrechrersraad en rechter bij de Arbeidsrechtbank te Brussel.

Maar ook in het kunstmilieu was Alfons Draelants zeer actief. Als medestichter en lid van de groep Vlaamse kunstenaars in Sint-Gillis neemt hij deel aan het jaarlijks herfstsalon aldaar en aan andere Europese en internationale groeps-tentoonstellingen in het Brusselse. Dit levert hem verschillende onderscheidingen op in de jaren 1970.

Met het aantal schilderijen groeide ook het idee om de schilderachtige en kenmerkende plekjes van Brussel vast te leggen op het schilderdoek. Zo werden enkele van de hier tentoongestelde werken reeds in 1980 tentoongesteld ter gelegenheid van de Bruegelfeesten in de Hoogstraat.

Het aantal doeken over Brussel groeide verder en een 30-tal van deze werken werden in 1991 in het Brusselse stadhuis tentoongesteld. Deze tentoonstelling werd dit jaar grotendeels in het AMVB hernomen.

Alle tentoongestelde werken van Alfons Draelants behoren tot de collectie van de familie Draelants Dreesen.

Alfons Draelants, *Boterstraat en Zelfportret*

Draelants' wandeling: een reis in de tijd

Alfons Draelants past een snelle, kleurrijke schildertechniek toe, met dik aangebrachte verf en trefzekere penseelstreken. Bij het vergelijken van de tentoongestelde schilderijen met de actuele staat van de stad, valt op dat Draelants de compositie aanpast naar eigen gevoel: de gebouwen en straten kunnen licht gewijzigd zijn of in een perspectief geplaatst worden dat in de werkelijkheid niet mogelijk is. Draelants documenteert Brussel op zijn eigen, gevoelsmatige, enigszins abstraherende manier.

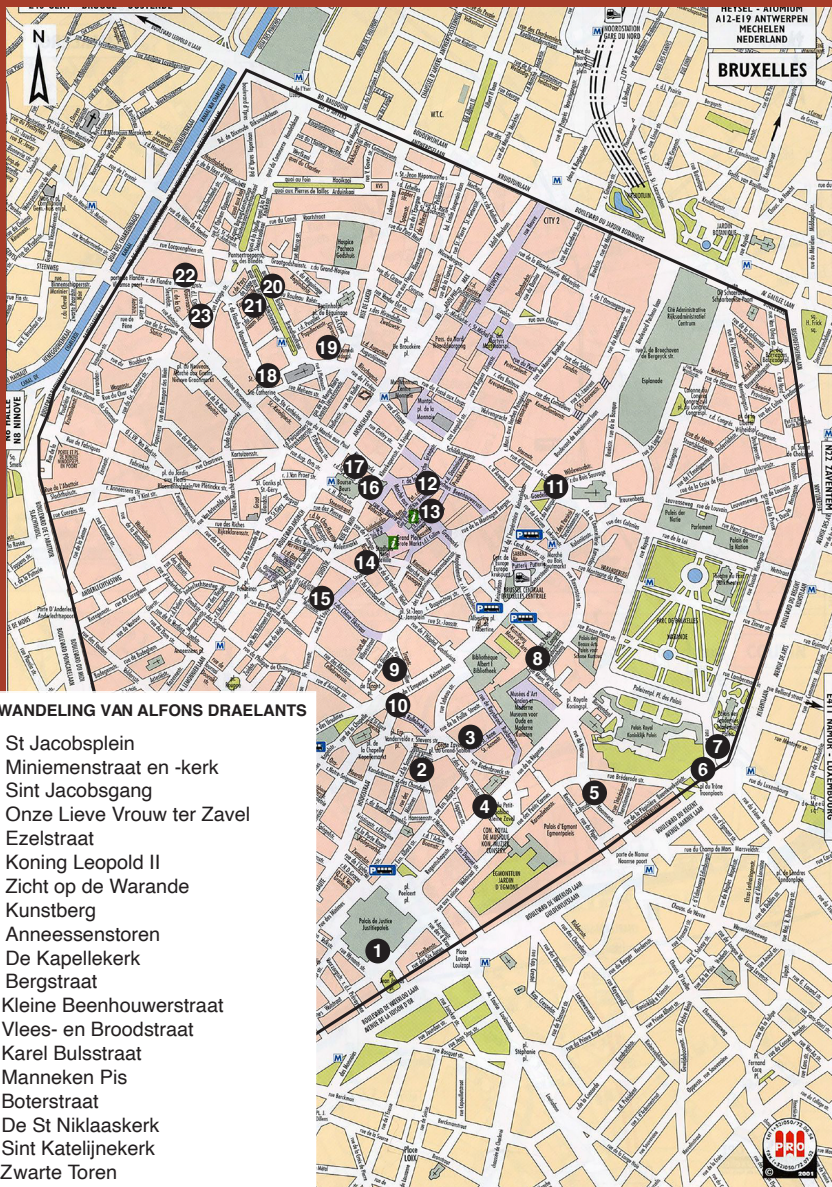
Door het stadszicht in elk schilderij in de echte stad op te zoeken, doorgronden we niet enkel Draelants' schilderprocédés, maar tevens de veranderingen van de stad sinds de werken geschilderd werden in de jaren 1970.

Wat opvalt is de rust in de schilderijen, die Draelants bewust accentueert door alle stadszichten met stemmige kleuren om te toveren in zonnige, weliswaar ontvolkte, momenten. De stad waar Draelants zich doorheen schildert is een fraaie, maar lege figuurstad, met urbanisatie en skylines als perfect decorum voor een zondagmiddagwandeling. Het contrast met de doordeweekse overbevolkte en -bereden straten van Brussel nu is groot.

Dit contrast revalueert Draelants' schilderkunst en devalueert de hedendaagse stad. De werken van Draelants doen je anders kijken naar Brussel nu.

Reden genoeg om parallel aan de tentoonstelling in het AMVB een Alfons Draelants-wandelparcours in Brussel op te zetten (zie hiernaast). De wandeling doorkruist de Brusselse binnenstad van aan het Justitiepaleis tot de kaaienwijk rond de Vismarkt.

Door de reële stadszichten in de frames van Alfons Draelants te plaatsen valt het contrast tussen werkelijkheid en schilderij bijzonder op en ontdek je de stijl en werkwijze van de schilder.

DE WANDELING VAN ALFONS DRAELANTS

1. St Jacobsplein
2. Miniemenstraat en -kerk
3. Sint Jacobsgang
4. Onze Lieve Vrouw ter Zavel
5. Ezelstraat
6. Koning Leopold II
7. Zicht op de Warande
8. Kunstberg
9. Anneessenstoren
10. De Kapellekerk
11. Bergstraat
12. Kleine Beenhouwerstraat
13. Vlees- en Broodstraat
14. Karel Bulsstraat
15. Manneken Pis
16. Boterstraat
17. De St Niklaaskerk
18. Sint Katelijnekerk
19. Zwarte Toren
20. Baksteenkaai (Vismarkt)
21. Naam Jezusstraat
22. Ooievaarsstraat
23. Sint-Rochusportiek

1. St Jacobsplein

EXPO
ALFONS DRAELANTS
EEN REIS IN DE TIJD
ZIE EN KEN BRUSSEL

DE WANDELING VAN
ALFONS DRAELANTS

2. Miniemenstraat en -kerk

3. Sint Jacobsgang

4. Onze Lieve Vrouw ter Zavel

5. Ezelstraat

6. Koning Leopold II

7. Zicht op de Warande

8. Kunstberg

9. Annessenstoren

10. De Kapellekerk

11. Bergstraat

12. Kleine Beenhouwerstraat

13. Vlees- en Broodstraat

14. Karel Bulsstraat

17. De St Nikolaaskerk

15. Manneken Pis

16. Boterstraat

18. Sint Katelijnekerk

19. Zwarte Toren

20. Baksteenkaai (Vismarkt)

21. Naam Jezusstraat

22. Ooievaarsstraat

23. Sint-Rochusportiek

1. St Jacobsplein

2. Miniemenstraat en -kerk

3. Sint Jacobsgang

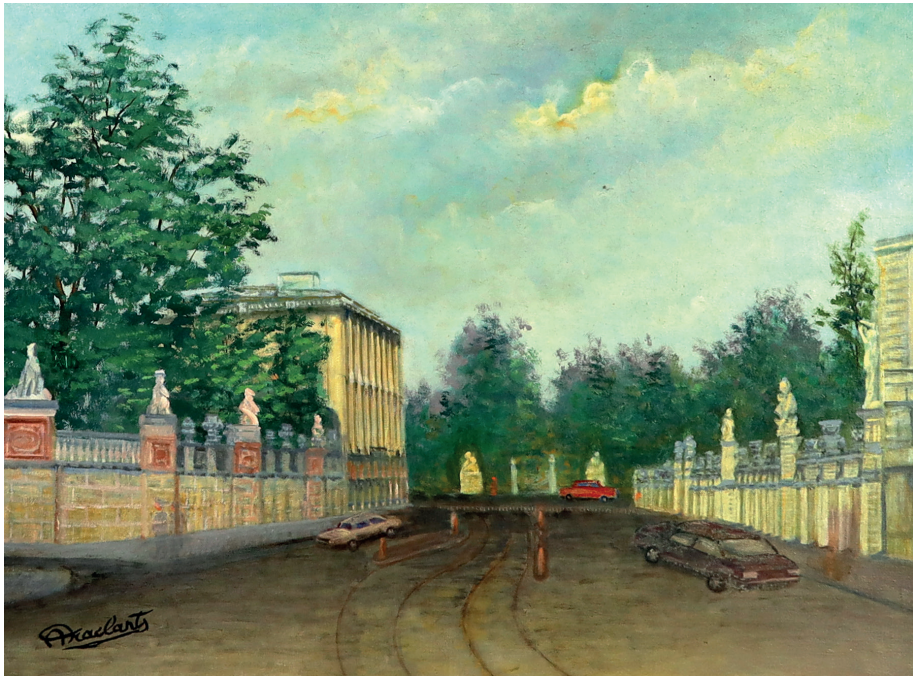
4. Onze Lieve Vrouw ter Zavel

5. Ezelstraat

6. Koning Leopold II

7. Zicht op de Warande

8. Kunstberg

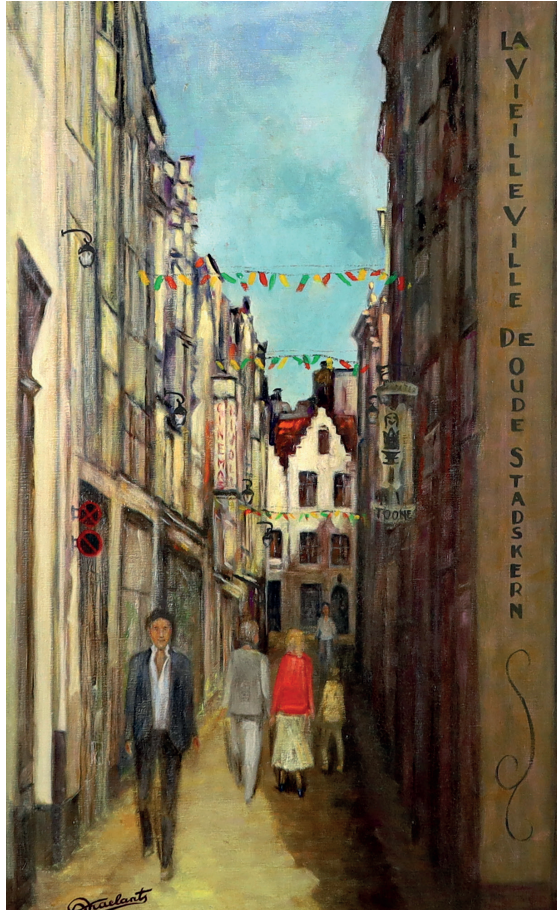
9. Anneessenstoren

10. De Kapellekerk

11. Bergstraat

12. Kleine Beenhouwerstraat

13. Vlees- en Broodstraat

14. Karel Bulsstraat

15. Manneken Pis

16 Boterstraat

17. De St Nikolaaskerk

18. Sint Katelijnekerk

19. Zwarte Toren

20. Baksteenkaai (Vismarkt)

21. Naam Jezusstraat

22. Ooievaarsstraat

23. Sint-Rochusportiek

DE DIEREN VAN ALFONS DRAELANTS

Speciaal voor Erfgoeddag werd een **QUIZ** aan de tentoonstelling van Alfons Draelants gekoppeld. De bezoekers werden uitgenodigd om de 20 (symbool)dieren in de schilderijen te zoeken, aan te duiden en te benoemen. Uit de vele deelnemers werd de enige gekozen die alle dieren in deze moeilijke opdracht had gevonden. Bij deze ontvangt winnares **HELGA BOOM**, zoals beloofd, een jaarabonnement op *Arduin*.

Dieren in de schilderijen van Alfons Draelants, oplossing:

Jacobsgang

Zicht op de Warande
De Naam Jezusstraat
De Sint Rochusportiek

vis – draak – 4 griffoenen

De Vismarkt:
St Jacobsplein

paard

De Kunstberg:
De Zwarte Toren

draak

De Bergstraat:
De Boterstraat:

draak

De Kapellekerk
De Anneessenstoren

paard – 2 leeuwen

De St Nikolaaskerk
Koning Leopold II:

haan

De Miniemenstraat en -kerk:
De Karel Bulsstraat

ezel

De Ezelstraat:
Het wereldvermaarde

paard

Manneke Pis
Onze Lieve Vrouw ten

haan

Zavel:
Sint Katelijnekerk:

haring – draak

Haringstraat

De Brusselse stadskern
Het Ooievaarsstraatje:

ooievaar – hond

BEESTIG!

ERFGOEDDAG IN HET AMVB

De Erfgoeddag van 2023, die op 23 april plaatsvond, had als thema Beestig. Het AMVB sloeg de handen in elkaar met de genealogische vereniging Familiekunde Brussel en de heemkundige kring De Swaene van Anderlecht om er een 'beestige' dag van te maken.

CHRISTOPHER DE KEYSER

De dieren van Alfons Draelants

De expo *Een reis in de tijd: Zie en ken Brussel*, een remake van Alfons Draelants' tentoonstelling waarover u elders in dit nummer meer kunt vernemen, kon doorlopend worden bezocht.

Speciaal voor Erfgoeddag werd een quiz aan de tentoonstelling gekoppeld. De bezoekers werden uitgenodigd om de 20 dieren in de schilderijen te zoeken, aan te duiden en te benoemen. De titel *Zie en ken Brussel* was hier echt wel van toepassing, want ook straatnamen (zoals de Ooievaarstraat, een gang of 'impasse' met de Sint-Rochuspoort als ingang aan de Papenvest), afgebeelde symbooldieren (zoals de draak die volgens de legende geveld wordt door aartsengel Michaël, o.a. te zien op de torenspits van het Brusselse stadhuis) en standbeelden van bekende dieren die ergens op de achtergrond staan afgebeeld, werden in rekening gebracht. Ziet u op het schilderij van de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Zavelkerk bijvoorbeeld het ruitersstandbeeld van Godfried van Bouillon op het Koningsplein, in de verte te onderscheiden rechts van de kerk? Of kent u dit monument, vervaardigd door de Luikse beeldhouwer Eugène Simonis in 1848 als onderdeel van de tijdsgeest waarin de jonge Belgische staat overal te lande standbeelden liet oprichten om vermaarde figuren uit de nationale geschiedenis te eren?

In de namiddag startte in het AMVB de gegendste wandeling van Machteld de Schrijver van Culturama. Na eerst deel te nemen aan de quiz, trokken de deelnemers de staat op, op zoek naar de aanwezigheid van dieren in het Brusselse straatbeeld.

De leden van het Broederschap in hun staatsiekledij

Heilige Guido

Een andere insteek op het thema *Beestig* werd gevonden bij het Koninklijk Broederschap van de Heilige Guido van Anderlecht. Het verhaal van dit Broederschap kunt u lezen in de bijdrage van Jan Delcour, proost van de vereniging op p. 59.

Het is een mooi voorbeeld van een traditie die als Immaterieel Cultureel Erfgoed (ICE) beschouwd mag worden: mensen die zich verenigen om mee te lopen in de jaarlijkse processies en volgens traditionele gebruiken het beheer van hun vereniging regelen. Daarbij hanteren ze weliswaar materiële objecten om de traditie vorm te geven, met name een vaandel en mantels.

Over de rol van immaterieel erfgoed in archieven kon u lezen in het artikel van Heleen Wils in *Arduin 30*.¹

Door het geven van een forum aan de leden van het Broederschap op Erfgoeddag, hoopt het AMVB bij te dragen aan wat UNESCO ook als rol ziet voor archiefinstellingen, zijnde 'het verzamelen, documenteren, archiveren en bewaren van gegevens over immaterieel cultureel erfgoed; alsook het verlenen van informatie over immaterieel cultureel erfgoed; en het vergroten van de zichtbaarheid en het belang ervan'.²

Maar hoe is deze insteek 'beestig'? Het antwoord is tweeledig. Sinds 1950 dragen de broeders en zusters van het Broederschap voor officiële gelegenheden een rode fluwijnen mantel afgezet met hermelijnvacht en bezet met koper. De Heilige Guido, patroon van Anderlecht, is bovendien de patroon van kosters, klokkenluiders en knechten, van koetsiers, voerlieden en taxichauffeurs, van pelgrims, van kooplieden – met name de veehandelaren – van boeren en plat-telandsmensen en van (boeren)paarden en het (gehoorde) vee.

In zijn lezing ging Herman Loris dieper in op de figuur van de Heilige Guido, of Wido zoals hij oorspronkelijk genoemd werd. Blijkt dat deze heilige uit de 10^e eeuw tijdens zijn leven minder te doen had met dieren dan de overlevering wil. Loris ging in eerste instantie in op de hagiografie rond Wido, van wie de kannuniken van het Sint-Pieterskapittel van Anderlecht de vita schreven. Daarbij plaatste Loris de kerkelijke geschiedenis in relatie tot de wereldlijke geschiedenis, het leven van Wido kan immers pas begrepen worden in het licht van de kerkelijke, geografische en politieke context van het bisdom Kamerijk, waartoe

¹ Heleen Wils, 'Immaterieel erfgoed en archieven: onbekend is onbemind', *Arduin 30* (2022) pp. 7-17.

² UNESCO, *Operationele richtlijnen voor de uitvoering van de conventie betreffende de borging van het immaterieel cultureel erfgoed*. https://immaterieelerfgoed.be/files/attachments/735/infokit_operationalerichtlijnen.pdf. Geraadpleegd op 23/05/2023.

het westelijke deel van Brabant toen behoorde (tot 1559). Het tweede deel van de lezing ging in op de verering van Wido, wiens relieken in de Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk van Anderlecht bewaard worden.

Voor wie meer wil weten over het leven van Wido, de legende rond Wido of het leven in Anderlecht in de 10^e eeuw, is Loris' boek *Wido van Anderlecht in kanonikale en Kamerijkse context* een aanrader.³

Insecten en schimmels

De dag werd afgesloten met een lezing van conservator-restaurator Guy De Witte, zaakvoerder van De Zilveren Passer bvba, een organisatie die zich als missie stelt cultureel erfgoed veilig te stellen voor toekomstige generaties door advies en zorg te verlenen en door oplossingen te zoeken voor dreigend verval en verlies.⁴

Binnen het thema *Beestig* ging De Witte in zijn lezing in op insecten en schimmels als mogelijke schadefactoren voor museum-, archief- en bibliotheekma-

³ Herman Loris, *Wido van Anderlecht in kanonikale en Kamerijkse context* (Brussel 2018).

⁴ www.dezilverenpasser.be. Geraadpleegd op 23/05/2023.

Herman Loris geeft uitleg over het reliekschrijn van de H. Guido

Guy De Witte (links) geeft toelichting bij enkele met schimmel aangetaste stukken uit de AMVB collectie.

teriaal.⁵ We leerden dat insecten in vier categorieën kunnen worden ingedeeld, elk van hen met hun specifieke schadevormen.

‘Boorders’ dringen tot diep in het voorwerp door. Daarbij ontstaan ‘gangen’ waarin larven gedurende lange tijd kunnen leven vooraleer ze verpoppen en als volwassen kever uitvliegen.

‘Bijters’ vreten aan het oppervlak van een voorwerp, daarbij ontstaan gaten en kale plekken.

‘Bewoners’ leven in de ruimte waarin het erfgoed bewaard wordt. Ze kruipen rond en voeden zich met het materiaal van de collectie, zonder echt in de voorwerpen te leven. Daarbij laten ze vuilresten achter zoals uitwerpselen, maagsappen en vet.

Tot slot zijn er de ‘bezoekers’: insecten die in de ruimte worden aangetroffen, maar geen directe schade aan de collectie veroorzaken.

Na de uiteenzetting over de insecten ging de ‘schimmelkast’ van het AMVB open waaruit enkele met schimmel aangetaste stukken werden getoond. Deze schimmels nemen als micro-organismen de collectie als voedingsbodem. Ze manifesteren zich in eerste instantie als oppervlakkige pluis, te reinigen met een museumstofzuiger inclusief HEPA-filter als de schimmel inactief is, maar veroorzaken al snel ernstige, onomkeerbare, schade wanneer niet wordt ingegrepen. Gammabestraling als ultiem reddingsmiddel bijvoorbeeld doodt de schimmel wel, maar versnelt het verouderingsproces van het materiaal met een factor 2.

Om de het paard van Troje buiten te houden, richtte het AMVB begin dit jaar een quarantaineruimte in waarin aangetaste of verdachte stukken kunnen worden opgeslagen in afwachting van een eventuele staalafname en/of behandeling. De zogenaamde schimmelkast in deze quarantaineruimte is de opslagplaats voor de zwaar aangetaste stukken.

Alles samen kwamen zo’n 70 mensen opdagen voor de Erfgoeddag in het AMVB. Een mooie opkomst voor een geslaagde dag!

⁵ Meer lezen: Anne-Cathérine Olbrechts, ‘Ongedierte en schimmel’, *FARO: Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed*. <https://faro.be/kennis/de-tien-schadefactoren/ongedierte-en-schimmel>. Zie ook de onderliggende pagina’s. Geraadpleegd op 23/05/2023.

HET KONINKLIJK GROOT-BROEDERSCHAP VAN SINT-GUIDO

Op Erfgoeddag kreeg het AMVB het bezoek van Het Koninklijk Groot-Broederschap van Sint-Guido uit Anderlecht (zie p. 55). Dit broederschap werd opgericht in 1631 en was en is nu nog steeds een profane organisatie met religieuze inslag waar evenwel geen geestelijken als lid aanvaard worden.

JAN DELCOUR

Aanvankelijk opgericht als confrérie voor het overbrengen van de beenderen van de heilige Guido naar de crypte van de Sint-Pieter en -Guidokerk in Anderlecht, veranderden de activiteiten van het broederschap snel naar een gezelschap met een sterk beschermende sociale rol. De heilige Guido zelf is de patroonheilige van de koetsiers en de voerlieden, de kosters en de klokkenluiders, de veehandelaars en de boeren en hij wordt aanroepen tegen paardenziektes.

Albrecht en Isabella

In 1555 nam koning Filips II van Spanje de regering van de Habsburgse Nederlanden over van zijn vader keizer Karel V. Deze machtsoverdracht plaatste de Nederlanden onder het bewind van de Spaanse Habsburgers. In 1568 begint de Nederlandse Opstand, de Tachtigjarige Oorlog, die zal leiden tot de scheiding van de Nederlanden, de splitsing tussen het voornamelijk calvinistisch geworden noorden en het katholiek gebleven zuiden.

Bij haar huwelijk met Albrecht van Oostenrijk in 1591 werd Filips dochter Isabella vorstin van de Zuidelijke Nederlanden. Albrecht en Isabella kwamen in 1608 tot een verdrag met de Noordelijke Nederlanden, het Twaalfjarig Bestand, met een optie op langdurige vrede. Dat bestand werd verbroken bij de dood van Albrecht in 1621, zonder definitieve vrede. Isabella werd dan landvoogdes van de Zuidelijke Nederlanden.

Onder het bewind van Albrecht en Isabella, die bij de bevolking zeer geliefd waren, recupereerden de Zuidelijke Nederlanden zeer snel van de oorlog en brak er een periode van diplomatieke, artistieke en economische bloei aan. Tegelijk spande het vorstenpaar zich ook fervent in voor de Katholieke Reformatie.

De leden van het Broederschap op de trappen van de Sint-Pieter- en Guidokerk

Zeer belangrijk was de uitvaardiging van het Eeuwig Edict in 1611. Het is een van de bekendste en meest geciteerde wetten uit het ancien regime en was de eerste aanzet tot een algemeen wetboek in de Zuidelijke Nederlanden. De wet met 47 artikelen had betrekking op rechterlijke aspecten zoals het gewoonterecht, het strafrecht, het burgerlijk recht en ten slotte de rechterlijke organisatie. Tevens vormde het edict de basis voor de registratie (door de Kerk) van geboorten, huwelijken en overlijdens

van personen, wat kan gezien worden als de voorloper van de burgerlijke stand zoals die bijna tweehonderd jaar later werd ingevoerd. De doop-, huwelijks- en overlijdensregisters vormen nu een schat aan gegevens voor genealogen.

Naast het hebben en laten registreren van de familienaam bevatte de wet onder andere ook het expliciet aanvaarden van de katholieke staatsgodsdienst en het toegelaten bestrijden van de magie. Deze laatste twee punten waren belangrijk voor de oprichting van het Broederschap van Sint-Guido.

De staatsgodsdienst moest worden gerespecteerd wat inhield dat de protestanten meedogenloos mochten worden vervolgd. Wie leek af te wijken van de wet kon worden aangehouden, gefolterd, berecht, in een kerker geëerd. In de sociale controle daarvan speelden priesters en kerken een belangrijke rol: wie komt er regelmatig naar de mis, wie houdt zijn Pasen, enz.

De magie anderzijds werd in verband gebracht met het protestantisme. Hier werden vooral vrouwen geïsoleerd en die werden dan ook met tientallen op de brandstapel gebracht. Ook hier speelden de priesters en de kerk hun controlerende rol.

Broederschap

Mensen wilden zich indekken tegen valse beschuldigingen en al zeker vrouwen. Men wilde absoluut voorkomen vervolgd te worden. Een van de manieren om aan vervolging te ontkomen was het openlijke lidmaatschap van een broederschap, een sprekend bewijs dat men katholiek was. Ook voor de vrouwen was het broederschap het middel om aan te tonen dat zij geen heksen waren of contact hadden met spoken.

Het zijn dan ook enerzijds de godsdienstvrijheid en anderzijds het schimmige verbod op magie die gemaakt hebben dat het broederschap voorbij de cultus rond de heilige Guido ook een actieve sociale rol kreeg. Volgens het eerste ledenboek uit 1631 werden ook vele vrouwen als lid erkend. Tevens

KONINKLIJK
BROEDERSCHAP
VAN DEN
H. GUIDO

ANDERIECHT

187

speelde armoede een rol daar de leden van het broederschap elkaar financieel konden steunen

Wie mag er lid worden?

In HET REGLEMENT DER MAATSCHAPPIJ VAN HET GROOT-BROEDERSCHAP VAN DEN HEILIGEN GUIDO uit 1923 staat:

Art.1: De maatschappij is samengesteld uit eerlijke personen der gemeente Anderlecht en der omliggende dorpen.

Art. 2: doel is

A. eer bewijzen aan het Allerheiligste en hetzelfde met licht vergezellen op de 3 processies (Sinksen, H. Sacramentsdag en september).

B. de gedachtenis van het broederschap onder de aanroeping van den h. Guido beschermen.

Als toekomstig lid moet je door een bestaand lid worden voorgesteld en je kan pas lid worden bij meerderheid van stemmen, een stemming die geheim is. Elk nieuw lid wordt bij zijn intrede ingeschreven in het ledenboek, iets waarvoor hij of zij 50 centiemen moet betalen. De leden betalen eenmalig een storting van 15 tot 70 Fr, naargelang de leeftijd en elke maand een bijdrage van 50 cent voor de werkingskosten.

Dronkaards, godslasteraars en onzedelijken kunnen als lid worden geschrapt of ook wanneer men wordt gevonnist voor slechte daden of geen paasplicht heeft gehouden.

Staatsiekleding

In 1950 ontvangt het Groot-Broederschap van Sint-Guido staatsiekleding bestaande uit een rode fluwelen mantel versierd met hermelijn en koperen bezetting, een ondervest en een hoofddeksel.

De hermelijn, de *Mustela erminea*, is een klein zoogdier uit de familie van de marterachtigen. In de zomer heeft het een roodachtig bruine vacht, in de winter een witte, met uitzondering van het zwarte staartpuntje. In vroegere tijden werden de wintervachten van hermelijnen massaal gebruikt voor bon tafzetting van koningsmantels. Sint-Guido is niet voor niets een Koninklijk Groot-Broederschap.

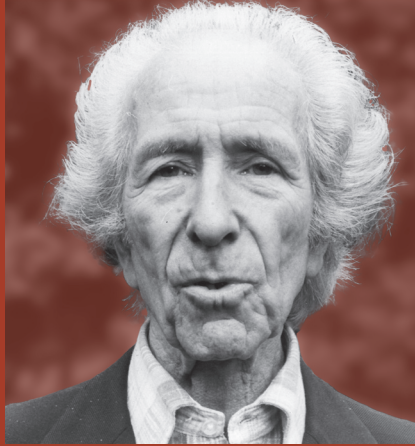
Op 27 mei 1950 worden de mantels plechtig gezegend en een dag later voor de eerste keer gedragen in de processie. In diezelfde processie worden voor de eerste maal de relikwieën van Sint-Guido op een praalwagen geplaatst. De

aankoop van fluweel en andere benodigdheden werd volledig bekostigd door het Broederschap, de mantels werden kosteloos vervaardigd door de dames en juffrouwen die instonden voor het naaien van de kleren voor de vernieuwde proces­sie. Veel broeders droegen zelf, geheel of gedeeltelijk bij in de kosten van hun mantel. Het dragen ervan is ook gereglementeerd. De mantels werden gedragen om mee te gaan in de drie processies en bij de plechtige zielsmis op

dinsdag na de septemberprocessie voor de broeders en zusters die overleden in de loop van het jaar. Vóór 1950 hadden de leden geen staatsiekledij. Op oude foto's lopen de broeders en zusters gewoon gekleed in zwarte pakken. Vandaag bestaan de processies niet meer. Het broederschap organiseert nu jaarlijks een (bedevaarts)reis en andere culturele, culinaire of erfgoedevenementen.

A.G. Christiaens

W.H. Auden

LITERAIRE ODE DOOR W. H. AUDEN AAN BRUSSEL

Tussen de familiearchieven in het AMVB bevindt zich ook dat van de familie Christiaens, waarin vooral de stukken van André G. Christiaens (1905 – 1989) naar voor komen. A.G. Christiaens was regent Germaanse talen en leraar Nederlands aan de athenea van Oudergem en Zaventem. Hij was tevens tijdlang eindredacteur voor de rubriek cultuur- en geestesleven van *De Nieuwe Standaard* en *De Spectator*. In 1935 publiceerde hij samen met J. Tavernier het taalkundig handboek *Leçons de Flamand*. Verder was A.G. Christiaens vooral bekend als dichter. Hij publiceerde meerdere dichtbundels die alle een koele, zakelijke en ironische toon bezitten. Hij schreef ook proza, o.m. *Angsten in het Westen*, waarin hij oorlogsherinneringen uit zijn kinderjaren vertelt. In 1976 verscheen *Verzamelde kritieken*, een reeks opstellen over het thema Brussel in de letterkunde. *In vreemde voetsporen* is een bundel met vertaalde poëzie. André G Christiaens is de vader van de BRT-producer en dichter Dirk Christiaens. Uit het archief koos deze laatste twee gedichten over Brussel van de Engelse dichter W. H. Auden, vertaald door zijn vader.

DIRK CHRISTIAENS

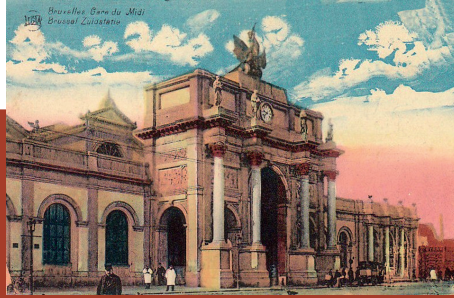
W.H. Auden (1907-1973) was de belangrijkste Engelse dichter van de twintigste eeuw. Hij verbleef einde jaren dertig gedurende enkele jaren te Brussel en schreef over de hoofdstad een half dozijn verzen. *Gare du Midi* voorspelt als het ware de Tweede Wereldoorlog en werd geschreven in december 1938. *Musée des Beaux-Arts* is een van zijn meest beroemde en meest vertaalde gedichten, alleen in het Nederlands al een dozijn keer. Het handelt over de *Val van Icarus*, een van Pieter Breughels bekendste doeken in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten.

W.H. Auden overleed 50 jaar geleden.

Gare du Midi

A nondescript express in from the South,
Crowds round the ticket barrier, a face
To welcome which the mayor has not contrived
Bugles or braid: something about the mouth
Distracts the stray look with alarm and pity.
Snow is falling. Clutching a little case,
He walks out briskly to infect a city
Whose terrible future may have just arrived.

W. H. AUDEN

Gare du Midi

Een doodgewone Zuid-expres is binnen; er ontstaat
Gedrang aan het uitgangshek om een figuur
Van wie 't onthaal met bloemen of muziek niet zint
Aan 't wijze stadsbestuur; iets om de mond verraadt
Zoals de blik die rondwaart, meelij en ontzetting.
't Begint te sneeuwen. Een klein valies secuur
Omklemmend stapt hij kwiek de stad in om besmetting
Te zaaien, zodat haar vreselijke toekomst misschien nu begint.

VERTALING A.G. CHRISTIAENS

Musée des Beaux-Arts

About suffering they were never wrong,
The Old Masters: how well they understood
Its human position; how it takes place
While someone else is eating or opening a window or just walking dully along;
How, when the aged are reverently, passionately waiting
For the miraculous birth, there always must be
Children who did not specially want it to happen, skating
On a pond at the edge of the wood:
They never forgot
That even the dreadful martyrdom must run its course
Anyhow in a corner, some untidy spot
Where the dogs go on with their doggy life and the torturer's horse
Scratches its innocent behind on a tree.
In Brueghel's Icarus, for instance: how everything turns away
Quite leisurely from the disaster; the ploughman may
Have heard the splash, the forsaken cry,
But for him it was not an important failure; the sun shone
As it had to on the white legs disappearing into the green
Water; and the expensive delicate ship that must have seen
Something amazing, a boy falling out of the sky,
Had somewhere to get to and sailed calmly on.

W. H. AUDEN

Musée des Beaux-Arts

De zin van 't lijden hebben zij steeds klaar beseft,
de Oude Meesters: hoe duidelijk zagen zij 't
met ons bestel verweven; hoe het iemand treft
terwijl een ander zomaar wandelt, 't venster opent of het maal bereidt;
hoe, terwijl de ouderen eerbiedig en hartstochtelijk hopen
op het mirakel der geboorte, er kinderen moesten zijn ten allen tijd
die daar niet veel om gaven, maar te schaatsen lopen
op een vijver, aan de zoom
van 't woud; steeds waren zij erop bedacht
dat zelfs het vreselijk martelaarschap zijn loop moest krijgen,
om 't even hoe, of aan een vuile kant, of ergens langs een gracht
waar het paard van de beul zijn achterwerk onschuldig schurkt tegen een boom
en de hond zijn hondenleven slijt.

In Bruegels Ikaros bij voorbeeld: hoe daar alles leeft
spelenderwijs weg van de ramp; de ploeger heeft
wellicht de kreet der wanhoop en de plons gehoord,
maar hem leek die mislukking niet fataal; de zon bescheen
normaal de witte benen bij 't verdwijnen in 't groen
water; en het kostbare ranke schip heeft zeker toen
iets wonderbaars gezien: een knaap stort uit de hemel als een steen
maar 't had zijn koers bepaald en zeilde rustig voort.

VERTALING A.G. CHRISTIAENS

Werktekening voor het eetcafé Het Warm Water, ca 1993

ARCHIEFAANWINSTEN VOORJAAR 2023

CHRISTOPHER DE KEYSER

Archief van Het Warm Water

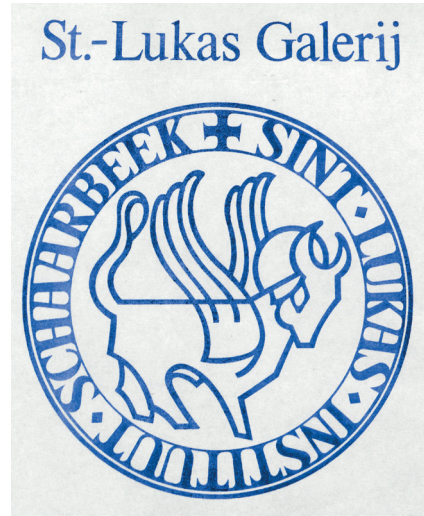
[BE AMVB 391]

Helemaal aan het begin van het jaar bereikte het archief van eetcafé 'Het Warm Water' het AMVB via Tineke en Elke Van Engeland, dochters van oprichtster Lieve Polet. In strekkende meters is dit archief misschien eerder beperkt te noemen (zo'n 80 cm), van inhoud allerminst. Zo vinden we er onder andere de brainstormdocumenten in terug over de menukaarten (daar moest namelijk iets met water in te vinden zijn), de sjablonen van het logo, documenten over de artistieke interventies, stukken over de inrichting van het café enz. Eveneens werden enkele objecten uit het interieur mee overgeleverd, zoals een drinkbus om 'warm water' in te vervoeren. Als toch wel opmerkelijk archief van een opmerkelijke plek, maakt (het archief van) 'Het Warm Water' voorwerp uit van de curiosumrubriek in deze *Arduin*.

Archief van de Sint-Lukasgalerie Brussel

[BE AMVB 394]

Meer dan 40 jaar lang heeft de Sint-Lukasgalerie Brussel een toch wel opgemerkte bijdrage geleverd aan de kunstwereld in Brussel en Vlaanderen.

Gestart als een initiatief van de toenmalige Hogeschool Sint-Lukas Brussel om werk van studenten en docenten tentoon te stellen, heeft de Sint-Lukasgalerie – geholpen door DAC-subsidies – spoedig een eigen weg bewandeld. Binnen- en buitenlandse kunstenaars, docenten en studenten hebben er heel wat bijzondere projecten gerealiseerd. De Sint-Lukasgalerie was een 'poort', een 'venster' tussen de kunstwereld en de kunsthogeschool geworden. Door het wegvallen van subsidies werd er in 2023 een punt gezet achter dit verhaal. In april droeg de Sint-Lukasgalerie haar archief over aan het

AMVB: een unieke blik op 40 jaar evolutie in de kunstensector door de bril van een Brusselse kunsthogeschool. Het archief bevat o.a. foto's en dossiers van tentoonstellingen en stukken betreffende de dagelijkse werking van de galerie.

Aanvullingen

Archief van de Koninklijke Toneelmaatschappij De Eendracht Etterbeek

[BE AMVB 038]

De Koninklijke Toneelmaatschappij De Eendracht uit Etterbeek, gesticht in 1922, bracht in februari haar volledige archief t.e.m. 2020 binnen. Een mooie inkijk in een toneelverleden dat bijna 100 jaar overspant, gaande van de verslagen van de bestuursvergaderingen en andere beleidsdocumenten, over de programmaboekjes en affiches tot een rijke fotocollectie.

Archief van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg

[BE AMVB 056]

De KVS kwam recentelijk in het bezit van een volledig exemplaar van het platenalbum van Jean Baes, *Le Théâtre Flamand à Bruxelles* (Brussel: Lyon-Claesen 1892). Omwille van de kostbaarheid van het werk, gaf de KVS het boek in bewaring bij het AMVB. Een mooie aanwinst zo blijkt, want in het exemplaar dat het AMVB reeds bewaarde als onderdeel van het archief van de KVS, ontbreken enkele platen. In het boek *Ruimte en spel: in en rond de Koninklijke Vlaamse Schouwburg* van Mariet Calsius, Jimmy Koppen en Patricia Quintens (red.) uit 2007 publiceerde het AMVB enkel platen uit het album. Dit boek is nog steeds te koop.

Archief van de Heemkundige Kring De Swaene Anderlecht

[BE AMVB 349]

Het Anderlechtse genootschap voor heemkunde 'De Swaene' bracht in juni een nieuwe lading historisch materiaal over de gemeente binnen. Onder het materiaal bevinden zich enkele etsen van Jean-Baptiste Van Genechten.

J. Baes, architect.

D. Lyon-Claesen, photog., Bruxelles.

FAÇADE PRINCIPALE (PARTIE CENTRALE)

Uit Jean Baes, *Le Théâtre Flamand à Bruxelles*, Brussel: Lyon-Claesen 1892, Archief van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg

Jean-Baptiste Van Genechten, Anderlecht, ets,
Archief van de Heemkundige Kring De Swaene Anderlecht

initia

Archief van Initia

[BE AMVB 369]

Op de valreep van 2022 bereikte het papieren werkingsarchief van Initia vzw het AMVB. Het betreffen alle inhoudelijke dossiers van de projecten en het administratieve luik van de organisatie. In *Arduin 30* vernam u al dat in het voorjaar van 2022 het artistieke archief van deze projectorganisatie, die werkt op het terrein van de hedendaagse beeldende kunst, kunsteducatie en praktische filosofie, de weg naar het AMVB vond.

Ook nog:

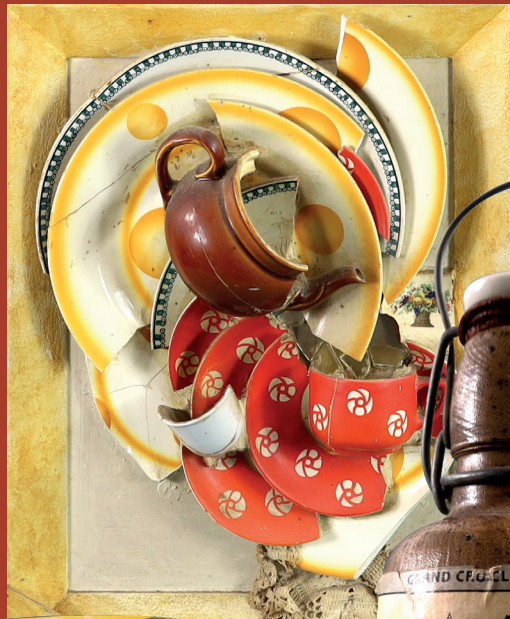
Naast de grotere overdrachten heeft het AMVB nog een aantal kleinere aanvullingen op archieven binnengekregen.

Dirk Christiaens zorgde met drie kleine overdrachten voor een groei van het familiearchief Christiaens [BE AMVB 016].

De Vlaamse Club voor Kunsten, Wetenschappen en Letteren, die dit jaar haar 100-jarig bestaan viert, bracht enkele ordners met documenten binnen als aanvulling op haar archief [BE AMVB 133].

Janine en Willy Blevi deden een aanvulling op het archief van hun vader Alfons Blevi [BE AMVB 380].

Monique Christiaens schonk archiefmateriaal i.v.m. Radeis [BE AMVB 385].

HET WERM WOETER

BRUSSELS HORECA ERFGOED

In het archief staat een fles, ook dat nog. Het is een beugelfles uit aardewerk. Het bedrukte etiket vermeldt:

'Grand Cru Classé
Château La Pompe
Het Warm Water
0% vol Produce of Belgium 75 cl
Mis en Bouteille au Robinet
LCM/ANMC'.

De fles is jammer genoeg leeg. Hij wordt op het archiefrek geflankeerd door een constructivistische vaatwerkcompositie van een gebroken theeservies, verder ook een theepot-met-theelichtje die geen theepot is maar een lichtje en een à la Matisse beschilderde aardewerken slakom. Wie de bevlogen schenkers zijn die deze fles en Co in het archief ter bewaring hebben gegeven leest u bij *Archiefaanwinsten* p. 73. Het verhaal erachter wordt verteld door muzikant Mars Moriau, frontman van de Brusselse folkgroep Emballage Kado en kroongetuige en protagonist van het eerste uur in Het Warm Water.

Brusselse Grand Cru!

MARS MORIAU

Brusselles Lieve Polet richtte ongeveer twintig jaar geleden het eetcafé Het Warm Water op in hartje Marollen. Als uitvindster van Het Warm Water is ze dus onlosmakelijk verbonden aan dat ondertussen iconisch geworden eetcafé. Voordien was Lieve twintig jaar lang coördinator van het gemeenschapscentrum van Sint-Joost-ten-Node. Verleden jaar liet ze al fietsend het leven na een noodlottige aanrijding met een vrachtwagen.

Wij blikken in het verleden van haar Warm Water, vertrekkende vanuit mijn eigen beleving en ervaringen van bij het begin tot de feestelijke sluiting. Zo'n 20 jaar lang stond het ontbijt- en brunchcafé, Het Warm Water in de Vossenstraat, bekend om zijn gezelligheid en zijn 'Brussels' politiek cabaret. Binnenkomen in 't Werm Woeter voelde als thuiskomen.

Uit het archief van Het Warm Water
[BE AMVB 391]

Een nieuw en vernieuwend project

Lieve Polet kwam al heel jong met haar ouders in het Brusselse Neder-Over-Heembeek wonen en geraakte in de ban van de stad. Zij werd gaandeweg een geëngageerde 'Brusseles'. Ze studeerde sociologie in Leuven en werd in de jaren zeventig, in de eerste lichting sociaal-cultureel werkers, tewerkgesteld als coördinator van het gemeenschapscentrum van Sint-Joost-ten-Node, Ten Noey.

Pas toen haar kinderen gingen studeren, begon Lieve aan een nieuw professioneel hoofdstuk: ze vond 'haar warm water uit'. In een vroeger interview in *Bruzz* antwoordt ze met een zucht op de vraag hoe ze hiermee begonnen is: 'Na negentien jaar actief te zijn geweest in het gemeenschapscentrum van Sint-Joost had ik er plots genoeg van. Toen de politiek een stevige greep op het sociaal-cultureel werk in Brussel kreeg, ben ik uit de sector gestapt. Hun bemoeienissen, nee, dat zag ik niet zitten.'

Haar nieuwe uitdaging: een Brussels project waar stadsverbondenheid, gemeenschapsvorming, cultuur, duurzaamheid, vernieuwing, ecologisch verantwoord sociaal engagement en eigenzinnige horeca elkaar als vanzelfsprekend konden ontmoeten. 'Het was haar droom om de Duitse ontbijtcafés naar Brussel te halen.' Het idee is uitgegroeid tot een totaalconcept met vele Brusselse gerechten.

Lieve realiseerde haar droom niet over één nacht ijs of ze warmde haar water niet op één vuurtje. Warm water kon je volgens haar het best de tijd geven om warm te worden op verschillende vuurtjes. Een brede Brusselse kring van vrienden en kennissen die ze opbouwde gedurende haar geëngageerde en inspirerende inzet in Sint Joost werd door Lieve geconsulteerd bij het 'verwarmings- en rijpingsproces' van haar horeca-project. Voor elk van de verschillende aspecten die ze in haar zaak wou realiseren had ze een ander adviserend en/of meewerkend groepje van mensen rond haar verzameld. Het leek wel een nieuw sociaal-cultureel project...

Een warme plek in hartje Marollen

De Vossenstraat, een hobbelige bergaf met kasseien tussen de Hoog- en Blaesstraat, een koud trekpat om het water warm te houden en toch... Dat ze de Marollen met zijn Vossenplein koos als plaats van de inplanting van haar project was een zeer bewuste keuze. De Marollen en zijn Vossenplein waren volgend op de jaren tachtig net aan het bekomen van een dipje als aantrekkingspool. Grunge- en bohémecultuur kregen in de jaren negentig opnieuw een plek in de jeugdcultuur die hiermee afrekende met de joepiejunks van jaren tachtig. Het vossenpleinsfeertje dat altijd al een beetje grunge- en bohe-

Eetcafé Het Warm Water, juli 1994 [Collectie familie Polet - Van Engeland]

mercultuur vertegenwoordigde, kreeg hierdoor ook een nieuwe dynamiek en aanhang. Het werd voor jonge Brusselaars en toeristen opnieuw een beetje een hippe plek.

Het volkse karakter van de wijk, de sociale geschiedenis van de wijk als een Brusselse ontmoetingsplaats tussen bewoners, toeristen, handelaars, mensen van allerlei slag sloten nauw aan bij het Brusselgevoel dat het Warm Water wou vertegenwoordigen. Lieve en haar adviserende entourage hadden dat heel goed aangevoeld en konden op die golf van 'warm water' verder surfen. Met het Warm Water wou men ook wat tegengas geven voor de verburgerlijking van de wijk.

Lieve zei hierover in een voeger interview voor *Bruzz* het volgende: 'Mensen vinden dit café authentiek, al lach ik in mijn vuistje als ik dat hoor. Het is allemaal van eind vorige eeuw. Dit stuk Marollen had een cafétraditie. De echte volkscafés sterven uit. Voor mij zijn de twee meest typische al weg: Brasserie Ploegmans, nu een restaurant, en Chez Alex, nu een antiekszaak, allebei in de Hoogstraat. Iedereen liep daar binnen en niet louter Marolliens

Eetcafé Het Warm Water, december 1995 [Collectie familie Polet - Van Engeland]

zoals in Le Renard hier om de hoek en het nog volksere Le Petit Léon. Rond de markt zelf blijven La Clef d'Or, Chez Marcel en La Brocante overeind. Maar de verzaveling doet de wijk geen deugd. Gelukkig kreeg ik altijd sympathieke mensen over de vloer, niet dat chichi-volkje.'

Lieve heeft zich van bij het begin ook gemoeid met de leefbaarheid van haar directe omgeving. Het auto-arm maken van haar vossenstraatje was één van haar stokpaardjes. Zo had ze het vaak over de demonteerbare paaltjes die van de Vossenstraat een voetgangersweg moesten maken. Ze werden alsmaar gesaboteerd. Zij kreeg het in 1995 uiteindelijk na veel vijven en zessen toch geregeld om van het Vossenstraatje een deeltijdse voetgangersstraat te maken. Zo konden de terrassen worden uitgezet al bleven sommigen hardnekkig de auto-doorgang opeisen. En omdat zij bleef reclameren bij de Stad om de paaltjes werkzaam te houden kreeg ze er de bijnaam 'Madame Potelet', 'Mevrouw Paaltje'.

Lieve Polet, maart 1994 [foto: Peter Janssens]

TARIEF

ONTBIJT/BRUNCH
ARTISANAAL BEREID, GEZELLIG,
BRUSSELS GEKRUID
vanaf 7 u 30 tot 17 u
woensdag is het water koud!

'T LAMEIRKOT
voor uw vergaderingen
(1ste verdieping)
HET PEPERKOEKENHUISJE
(kinderspeelkamer)

WEEKENDANIMATIE :
POLITIEK KABARET
(LAATSTE ZATERDAG EN ZONDAG 12 U EN 14 U 30)
CAFÉ CHANTANT "FOLIES RENARD"
(ANDERE WEEKENDS)
WIE ZELF IETS WIL BRENGEN,
SCHRIJVE ZICH TIJDIG IN !

Werm woeter te koop

Ook de naam van het café had te maken met de inplantingsplek. De oude kruidenierszaak waar ze haar oog op had laten vallen was namelijk ook de plek waar de bewoners van de 'quartier' hun warm water kochten. Zo is het ook ooit nog gegaan in een ver verleden. Voor huisgebruik gingen ze warm water kopen om het vervolgens in kruiken naar hun eigen huis te vervoeren. Een eeuw terug was warm water verkopen op straat iets alledaags. Huisvrouwen liepen met hun potten en waterketels af en aan.

Het interieur moest zoals de naam ook refereren naar het verleden van het gebouw. Al lijken de scheve, in pastelgroen gekleurde luiken het Montmartre van weleer te imiteren toch kreeg het interieur een eigentijdse invulling.

Zowel voor het uittekenen als het uitwerken ervan mocht ze alweer een beroep doen op goede vrienden die haar en het project een warm hart toedroegen. Er werd gekozen voor een vanzelfsprekende combinatie van warmte, efficiëntie, duurzaamheid en gezelligheid. Een bistro-interieur met aan de muur vele verwijzingen naar het volkse karakter van de wijk en de straat waar het zich bevindt, moest je een thuis-gevoel geven. Opvallend was dat er van bij het begin in het interieur een paar onmisbare extra niet-horeca-eigen ingrediënten een plaats kregen: een piano, een verhoogd podium, een bibliotheekkastje, een krantenrek....

Èttekeis met malse peir

Zelfs in de samenstelling van haar kaart liet ze zich door de vrienden bijstaan. Ikzelf mocht in de voorbereiding van het project ook mijn steentje bijdragen. In één van haar vele voorbereidende gesprekken nodigde ze mij uit voor een brunch in één van de toen nieuwe alternatieve eettentjes in de Hoogstraat. Eerst toetste ze haar uitgangspunten voor haar eigen eethuisje aan mijn inzichten en ervaringen op de Brusselse realiteit. Bewonderend voor haar geïnspireerde en eveneens vernieuwende ondernemingszin, de inplantingsplek, de verassende combinatie van verschillende aspecten voor haar toekomstige zaak, maakten dat we vlug op dezelfde golfengte geraakten.

Zo mocht ik met haar meedenken aan de uitbouw van haar 'Warm Water'. Hoewel ik vooral bevraagd werd over een mogelijk culturele omkadering van haar eethuisje was toch één van de meest opvallende resultaten van ons gesprek achteraf terug te vinden op de kaart: 'éttekeis met malse peir'. Dat was namelijk één van de lievelingsontbijtgerechtes van mijn eigen moeder die ik tijdens dat gesprek bij haar introduceerde.

1	2
3	4

1. Mars Moriau, optreden 10 jaar eetcafé Het Warm Water, december 2003
 2. Tweede verjaardag van het eetcafé Het Warm Water en het Createef Complot zonner Complekse, december 1995
 3. & 4. Openingsconcert van het eetcafé Het Warm Water en het Createef Complot zonner Complekse, 18 en 19 december 1993
 [Collectie familie Poet - Van Engeland]

Ze maakte van Het Warm Water een ontbijt- en lunchcafé waar alles huisgemaakt werd: van de koekjes bij de koffie tot de muesli, de pannenkoeken en de welbekende kaastaart.

De ontbijtformules verwezen naar de waterbronnen in en rond Brussel: Minneborre, Duvelsborre of de Wollenborre. Daar kwamen later ook avondgerechten bij. De gerechten moesten natuur, gezondheid en authenticiteit belichamen. 'Ze was vegetarisch gezind, maar begon daar plotseling vleeschotels te maken', herinnert zich dochter Elke. Ook de typische 'kipkap' – een Brussels gerecht met varkenshersen – belandde op het menu.

Een plek voor volkse cultuur

Al van bij de opening ging er ook aandacht naar de culturele omkadering van het eetcafé. Ze wou het café ook meteen inbedden in de wijkcultuur. Concertjes en wat hoogstaand amusement hoorden daarbij. Er stond niet voor niks een piano tussen de eettafels. Lieve inviteerde bevriende muzikanten, straatzangers ... om de zondagmiddagen en specifieke openingsmomenten muzikaal te animeren.

Ik heb zelf, alleen of samen met andere muzikanten van Emballage Kado, in de beginjaren van Het Warm Water op menige zondagmiddag mijn zaterdagnachtaker weggezongen en gespeeld. Niet om iets te verdienen maar uit welgemeende sympathie en ter ondersteuning van dat prachtige initiatief.

Die invitatie gaf in mijn geval ook een gezicht aan het soort vriendschapsrelatie die we met Lieve onderhielden. Het verliep 'à la pollets': streng maar rechtvaardig en warm als het er op aan kwam. Zo herinner ik me dat ik er een spelletje van maakte om de zondagmiddagen waarop ik geïnviteerd werd om muziek te spelen, telkens iets later arriveerde dan ze verwachtte. Ik incasseerde daar dan steevast een cassante stekelige opmerking over, die ze luid genoeg door heel het café liet klinken. In de trant van: ' 't was zeker weer laat gisteren???' Ik hield ervan om op die wijze haar soms wat stuurse strenge, maar altijd wel rechtvaardig trekje aan te spreken en uit te testen hoe lang ze dit zou volhouden.

Een geuze van Girardin om de toon te zetten was de volgende stap in het ritueel. En dan halverwege mijn bijdrage kwam Lieve in mijn oor met gestrenge blik dwingend fluisteren om aub wat stiller te spelen: 'de klanten verstaan mekaar niet...'. Zalige zondagmiddagen die voorbij vlogen... en altijd mooie ontmoetingen opleverden.

Maar naast de occasionele optredens van bevriende muzikanten gaf ze de kans aan een structureel project. Lieve wilde ook graag het Brussels dialect

Eetcafé Het Warm Water, september 2008 [Collectie familie Polet - Van Engeland]

ondersteunen, de oertaal van de Marollen.

Algauw vond het cabaret 't Crejateef Complot Zonner Complekse – met onder andere schrijver Geert Van Istendael – een onderkomen in Het Warm Water.

Het begon allemaal met Jef De Keyser van de Academie van het Brussels, met wie ze enkele kennissen bijeenbracht die in het Brussels schreven en zongen. Zo werd in december 1993, samen met Het Warm Water, het politiek cabaretgezelschap Createef Complot geboren. Zij vonden er hun thuishaven, hun repetitielokaal en gaven er op regelmatige basis hun cabaretavonden en of -middagen.

Geert Van Istendael, Raymond Doms, Bert Liboton... behoorden tot de initiatiefnemers. Nog voor het Brussels Volkstheater gaven zij met succes 'ne smoel' aan het Brussels dialect en gingen ze op zoek naar de poëzie van deze taal. Het Brussels cabaret was onlosmakelijk verbonden met het etablissement. In wisselende formaties is het collectief lang actief gebleven, tot de laatste pionier afhaakte. Maar bij de sluiting zouden ze nog eenmaal spelen voor de beste klanten.

Een speciale plek met speciale evenementen

Naast de structurele plek van het Brussels cabaret waren er tal van spontane culturele evenementen en altijd stond Lieve en haar ploeg klaar met een aan-gepast horeca-aanbod.

Een legendarisch occasioneel evenement waarbij ikzelf betrokken was, is zeker de opname van een documentaire *Die Hölle von Flandern*. Zoals eerder gezegd brachten we al musicerend vaak plezierige uren door in Het Warm Water. Zo kwamen we in gesprek met twee Franstalige meisjes die ons op basis van onze 'artistieke prestatie' van die middag zouden voorstellen aan een Duits cineast die werkte aan een film over Vlaanderen.

Zo gezegd, zo gedaan: de dag erna maakten we kennis met Bernd Masblech, die blijkbaar een zekere faam genoot in Duisland als reportagemaker. Hij wilde vooral het doorzettingsvermogen en de capaciteit van de Flandrien om af te zien illustreren, als een soort zinnebeeld bij uitstek van de ingesteldheid van de Vlaming. Hij zou hiervoor een beroep doen op een aantal zonderlinge figuren en situaties. Het werd een leuk, met geuze geolied gesprek in het Engels, het Duits, het Vlaams en het Brussels. Hij wilde ons graag in de film met onze live-muziek in Het Warm Water. Samen met Lieve hebben we in de volgende dagen een gewoon openingsmoment geënceneerd met publiek en bediening...

Emballage Kado was present. Bernd was er al met een enorme camera. Wij speelden wat liedjes en de opnames verliepen vlot.

Bernd wou na onze muzikale inbreng ook nog wat korte interviews. De camera werd op een tafel geïnstalleerd en de geuze en kriek vloeiden rijkelijk door onze kelen. 'Ik drink ee oit ma gloezeke...' klonk al een beetje lallend door de gelag-zaal. Het interview werd uiteindelijk wat dronkemansgeleuter in een hilarische war-taal. Niet om fier over te zijn, we waren tenslotte geen Arno's.

De maand daarop werd de documentaire in de gerespecteerde krant *De Standaard* als aanrader aangekondigd. Achteraf bekeken was het toch wel een vreemde bedoening: in een taal die je niet beheerst spreken over een onderwerp waarover je eigenlijk niet veel weet, maar toch werd de film een feit en werd die in verschillende landen uitgezonden. Was dit het beeld dat onze Duitse en buitenlandse vrienden van de Vlaming moesten krijgen? Nu en dan worden we nog aan deze passage herinnerd en wordt er wat spottend gedaan over mijn talenkennis en over hetgeen ik verteld had. Toch een beetje bescha-mend, maar ook dan nog bleef het water warm.

Een Brussels monumentje

Het vroeg niet zoveel tijd voor Het Warm Water om zich op de Brusselse kaart te zetten als een niet te missen plek. Alle vooraf uitgezette puzzelstukken pasten wonderwel in mekaar.

In al zijn aspecten vond het eetcafé zijn Brusselse verankering. Zo ook voor het aantrekken van personeel voor keuken en zaal deed Lieve beroep op haar sociale vaardigheden en Brusselse netwerken. Via reguliere sociale tewerkstellingsprojecten was veel mogelijk. Ook studenten en andere 'hun weg zoekende jonge Brusselaars' wilden nog wel iets bijverdienen en liefst op een toffe plek als 't Werm Woeter.

Lieve zei hierover: 'Deze noodzakelijke hulp vinden was niet altijd evident. De moeilijke oefening bestond erin een evenwicht te vinden tussen veel zelf maken en er geen slaaf van zijn. Klanten appreciëren het ambachtelijke, maar ze beseffen niet hoeveel arbeidsuren het kost. Zelf alle dagsoepen maken, confituur van fruit uit de tuin, de lasagnesauzen, alle taarten en pannenkoeken. Ik baal van convenience goods.'

Legendarisch waren de zondagnamiddag-momenten waar het personeel zich rond de ronde tafel verzamelde om de afrekening te maken van hun inkomsten tijdens de middagshift. Vele van de vandaag actieve Brusselaars passeerden eerder in het Warm Water de revue, als medewerker, vrijwilliger, of gewone trouwe klant... Je kan haast spreken van een Werm Woeter-netwerk.

Het Warm Water maakte op korte tijd naam en faam, voor de toerist, maar ook voor een Brusselse gemeenschap werd het een aangename ontmoetingsplaats. De gevulde geuzeglazen, koffiejzatten, de verse jus d'orange werden er geklonken bij een veggie-ontbijt, bij een Brusselse pens, 'ettekeis me malse peir' of ne spaghetti special...

Het Warm Water verzamelde op een magische wijze alle beoogde doelen en insteken die vooraf gepland waren.

Het ene Warm Water is het andere niet

Lieve kreeg de kans haar zaak te vergroten en verhuisde de hele santaboetiek, ketel en water, naar een paar huizen hogerop. Het feit dat daar op verschillende verdiepingen moest worden gewerkt, verzwaarde zeker de fysieke inspanning. Maar de sfeer, de ambiance van het eerste Werm Woeter bleven overeind en hielpen de zware fysieke inspanning – soms met zweet en tranen – vergeten.

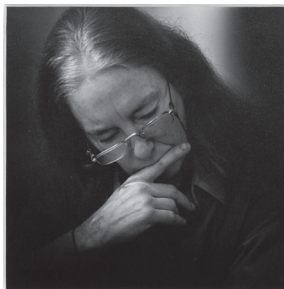
Achttien jaar lang – tot haar pensioen op haar vijfenzestigste – heeft Lieve Het Warm Water draaiende gehouden. Het was hard werken omdat ze alles zelf

wilde doen, tot de inkopen op de Vroegmarkt toe. Het was daarnaast ook een leven met veel sociale contacten. Het was gemeenschapswerk in Brussel. Lieve heeft hier bijna een derde van haar leven ambiance gebakken en verkocht. En al was het soms wat langer wachten op je drankje of hapje dan dat je gewoon was, het loonde altijd de moeite. Lieve zou met deze commentaar vast niet opgezet zijn en zou je allang meestal terecht op je plaats hebben gezet. Ze gaf zich honderd procent tot de dag dat ze het voor bekeken hield en vond dat ze genoeg had gegeven en het water lang genoeg had warm gehouden. Met alle oude en nieuwe bekenden werd dit hoofdstuk feestelijk afgesloten met eten, zang en drank en een waar straatfeestje.

De zoektocht naar een overnemer verliep moeizamer dan verwacht. Uiteindelijk richtte een groep geïnteresseerden – muzikanten, radiomakers, mensen van Cinema Nova – begin 2013 een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk op.

Het café gaat voortaan door het leven als L'Eau Chaude Het Warm Water. 'De zeven bestuurders van de vennootschap zijn Franstalig, de naam sluit dus beter aan bij de taalkundige realiteit', zegt hoofd-initiatiefneemster Sarah Fautré aan *brusselnieuws.be*. 'We gaan ons best doen om de klanten ook in het Nederlands te bedienen, maar één van de serveuses is wel een Française'. Toch proberen de opvolgers het verhaal dat door Lieve werd neergezet verder te zetten in al zijn aspecten.

Vandaag is er dus nog steeds een 'Werm Woeter' misschien een beetje meer als 'L'Eau Chaude'. De geest van Lieve dwaalt er zeker nog rond. Haar inspirerende impact, haar gedreven sociale en Brusselse betrokkenheid, die ze op geen betere plek dan in haar Warm Water kon beleven en vorm geven, worden er zeker gemist.

Lieve Polet, 1998, [foto: Patrick Allo]

BRUSSEL EN VLAANDEREN: EEN VERHAAL VAN MIGRANTEN

een film van
Peter Verlinden

in opdracht van Stichting
MigratieMuseumMigration

28.03.2023

12u30

In Cinema Palace,
Anspachlaan 85, 1000
Brussel

**Reservaties tegen ten laatste
20 maart**, met het oog op de
catering:
mail: museum@foyer.be
tel.: 02.6095561

TE FILM

BRUSSEL EN VLAANDEREN: EEN VERHAAL VAN MIGRANTEN

EEN DOCUMENTAIRE VAN PETER VERLINDEN

FRANK VANHAECKE

Het zou onmogelijk zijn voor het AMVB om de historische documentaire *Brussel en Vlaanderen: een verhaal van migranten* niet te bespreken. Deze film van Peter Verlinden werd gemaakt in opdracht van het MigratieMuseumMigration (MMM) met steun van de Vlaamse overheid. Hij behandelt drie golven van Vlaamse migratie naar Brussel aan de hand van persoonlijke verhalen van de families Mennekens in 1883, Kayaert-Borloo in 1919 en Devrieze in 1966.

Migratie is een regelmatig thema in de projecten van het AMVB en als dusdanig ook in vorige afleveringen van *Arduin*. De ervaringen met en de methodes van het verwerven en bewaren van erfgoed van de Vlaamse migratie naar Brussel, één van de werkterreinen van het AMVB, werden geëxtrapoleerd naar de beschouwing, analyse en methodiek van ook andere migratiegemeenschappen dan de Vlaamse.

Vooraf het project en de expo *Herinnering en Migratie* (zie *Arduin* 4, 5 en 6, 2007/2008), waarbij buiten-

landse migranten of migrantenkinderen persoonlijke of familiale objecten en verhalen verzamelden als herinnering aan hun migratiegeschiedenis heeft vele spin-offs gekend in de projecten van het AMVB. Het idee van de migratieverhalen vloeyde over in ruimere beschouwingen over mondelinge geschiedenis, community archives (*Arduin 12*) en het participatieve archief (*Arduin 21*).

Uiteindelijk zijn migratieverhalen uitingen van – meestal mondelinge – geschiedenis en aldus pogingen om het actuele en bredere sociale thema van de migratie te benaderen vanuit de persoonlijke ervaring, naast de gebruikelijke officiële bronnen zoals pers, publieke opinie, vakliteratuur en statistiek.

Mondelinge geschiedenis is in hoofdzaak een ervaringsgeschiedenis en zodoende in staat om officiële percepties van een brede maatschappelijke beweging te vervolledigen en te nuanceren.

Zo ook de documentaire *Brussel en Vlaanderen*. De Vlaamse migratie naar Brussel van duizenden families

wordt beschouwd vanuit de verhalen, overleveringen, herinneringen en souvenirs van leden van 3 voorbeeldfamilies, respectievelijk naar Brussel geëmigreerd in de drie grote golven van Vlaamse migratie.

Wat opvalt in eerste instantie is dat de eerste twee families – migratie tot de jaren 1920 – gedreven werden door armoede en tekort aan werkgelegenheid in de streek van herkomst en die door de opkomende industrialisering van Brussel werden aangetrokken. Nadien, in de naoorlogse periode wordt de Vlaamse migratie eerder een migratie van geschoolde en hooggeschoolde mensen die in Brussel werk vonden in de tertiaire sector.

Deze intern Belgische migraties worden sociaalhistorisch omkaderd door commentaren van enerzijds socio-

loog Patrick Deboosere¹ en anderzijds geograaf Gilles Van Hamme². Deze duidingsfragmenten flankeren de interviews van de migrantenfamilies, ze belichten de brede maatschappelijke repercussies van deze migraties, de gevolgen voor economie, welvaart, urbanisering, taal, cultuur, enz.

De korte wetenschappelijke insteken in de film contrasteren met de subjectieve verhalen en vormen tegelijk één coherent geheel. Beide percepties verklaren elkaar. Daarin ligt de kracht

¹ Patrick Deboosere, socioloog (Vrije Universiteit Brussel, Centre for Urban Studies en Brussels Interdisciplinary Research centre on Migration and Minorities)

² Gilles Van Hamme is professor economische geografie aan de Université Libre de Bruxelles. Zijn werkterrein omvat in het bijzonder de Europese territoriale dynamiek binnen de mondialisering en tevens de Europese stedelijke dynamiek.

van deze documentaire. De vloed aan familierelaas waarin geluk en ongeluk, welvaart en armoede, integratie en vervreemding, culturele herbronning en identaire schokken voortdurend door elkaar zijn geweven, wordt gekanaliseerd door objectieve beschouwingen.

Zodoende toont deze korte documentaire nogmaals de kracht van de mondelinge geschiedenis: het persoonlijke verhaal kleurt en nuanceert de formele geschiedschrijving, het geeft ritme aan de statistieken, het bevat de passies van het impulsieve, en vooral, het persoonlijke verhaal is veel aangrijpender. De mondelinge geschiedenis leert je niet enkel geschiedenis kennen, het leert je ook de geschiedenis te voelen.

**BRUSSEL EN VLAANDEREN:
EEN VERHAAL VAN MIGRANTEN
(35') IS TE BEKIJKEN IN HET
MIGRATIEMUSEUMMIGRATION,
WERKHUIZENSTRAAT 17, 1080
SINT-JANS-MOLENBEEK, IN
GROEP À € 5,00 PER PERSOON
EN NA AANVRAAG AAN
MUSEUM@FOYER.BE.**

DE FILM IS OOK TE
VERKRIJGEN OP CD OF
USB: NEDERLANDSE VERSIE
ZONDER ONDERTITELING;
NEDERLANDSE VERSIE MET
NEDERLANDSE ONDERTITELING;
NEDERLANDSTALIGE VERSIE
MET FRANSE ONDERTITELING;
NEDERLANDSTALIGE VERSIE
MET ENGELSE ONDERTITELING;
OF VIA EEN PRIVÉ YOUTUBE
LINK IN DEZELFDE 4 VERSIES.
ELKE VERSIE KOST 10 EURO,
EXCL. VERZENDINGSKOSTEN.

SCHOLEN KUNNEN BIJ DE
FILM EEN PAKKET ONTVANGEN
WAARIN AAN DE HAND VAN
EEN VRAGENLIJST VÓÓR DE
FILM EN EEN NA DE FILM
DE PARAMETERS VAN DE
MIGRATIEPROBLEMATIEK
WORDEN GEDUID.

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het
Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Erwin Eysackers, Arduinkaai 28, 1000 Brussel

HOOFDREDACTIE

Frank Vanhaecke

EINDREDACTIE

Steph Feremans

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Dirk Christiaens, Florian Daemen, Christopher De Keyser, Jan Delcour, Steph Feremans,
Mars Moriau, Frank Vanhaecke

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel | arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-INK

DRUK

Buroform

ISSN

1784-3111

ABONNEMENT

op *Arduin* en *@rduin* tweemaal per jaar: € 40,00, losse nummers € 25,00
KBC: 433-1062071-43 | BIC: KREDBEBB | IBAN: BE66 4331 0620 7143

*Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen.
Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zij menen
rechten te kunnen laten gelden.*

AMVB

Arduinkaai 28, 1000 Brussel | tel: 02 209 06 01 | www.amvb.be

Algemeen: info@amvb.be

Directie: steph.feremans@amvb.be

Archief: florian.daemen@amvb.be, christopher.dekeyser@amvb.be

Publiekswerking: mike.carremans@amvb.be

Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

*De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdays toegankelijk van 9.00 tot 16.00 uur
en op afspraak, gesloten tijdens het weekend en op feestdagen.*

